

หากพูดถึงสินค้าฟุ่มเฟือยที่ถูกนำเข้ามาในสยาม สมัยกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ช่วงปีพุทธศักราช 2310 – 2394 (ค.ศ. 1767-1851) คงต้องนึกถึงสินค้าจากจีนและอินเดีย จำพวกผ้าไหม เครื่องลายคราม เครื่องประดับส่วนสินค้าตะวันตกนั้นมีส่วนหนึ่ง แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าใดนัก เช่น นาฬิกามีลูกตุ้ม ไวน์ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งนำเข้ามาโดยพ่อค้าชาวโปรตุเกส และอังกฤษ ผ่านเรือขนส่งสินค้าซึ่งแล่นผ่านข้ามน้ำข้ามทะเลไปยังเมืองท่าที่สำคัญทั่วทุกมุมโลก ซึ่งเป็นนิยมในหมู่ชนชั้นสูงและพ่อค้าผู้มั่งคั่งหนึ่งในสินค้าที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องดื่มฟุ่มเฟือย ซึ่งใช้ดื่มเพื่อบำรุงสุขภาพ หรือใช้ผสมกับเครื่องดื่มประหนึ่งโซดานั่นคือน้ำมีฟองหรือ “น้ำแร่” นั่นเอง

ในภาคใต้ของไทย ภายในพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มีการรวบรวมขวดเซรามิก หรือขวดกระเบื้องรูปแบบหนึ่ง ทำจากดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง (Stoneware) ลักษณะทรงกระบอก สูง 22.5 ซม. มีหูหิ้วที่ไหล่ขวด 1 หู ปากแคบขนาด 3 ซม. บริเวณไหล่ขวด มีตราประทับรูปสิงโตยืนบนสองขาหลัง ล้อมรอบด้วยวงกลมและอักษร SELTERS ถัดลงมาด้านล่างตรา มีอักษรประทับว่า HERZOGTHUM NASSAU ขวดรูปลักษณะแปลกตานี้ ใช้ทำอะไร? มีที่มาและที่ไปอย่างไร? ข้อสงสัยนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่คำตอบให้กับขวดดินเผาที่หนักเหมือนลูกตุ้มเบลขนาดย่อมใบนี้

ภาพขวดเต็มใบ

ภาพตราประทับพร้อมอักษรบนขวด

น้ำแร่จาก **เยอรมัน** ยี่ห้อแรกที่พบในสยาม

กานดารัตน์ วงศ์สุวรรณ

อดีตในยุคที่แว่นแคว้นต่างๆของชนชาติเยอรมัน ยังเป็นส่วนหนึ่งของปรัสเซีย (หรือโบรุสเซีย) ซึ่งถูกปกครองโดยกษัตริย์และขุนนางในราชวงศ์ต่างๆ มานานหลายศตวรรษ ตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1525 – 1947 ได้มีการค้นพบแหล่งน้ำพุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่เมือง Niederselters ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางค่อนข้างไปทางตะวันตกของเยอรมนี ซึ่งต่อมาคือรัฐเฮสส์ หรือ Hessen ในปัจจุบัน

Selters เป็นชื่อทั่วไปของน้ำแร่ทั้งใน Niederselters และทั่วโลกชาวรัสเซียเรียกว่า selterskaja ชาวตุรกีเรียกว่า seltz suyu และชาวโปรตุเกสเรียกว่า agua de seltz ซึ่งนักนิรุกติศาสตร์กล่าวว่า Selters มาจากคำว่า Salta Rissa ซึ่งแปลว่า เกลือที่เพิ่มขึ้น

น้ำถือเป็นสิ่งล้ำค่ามากกระทั่ง น้ำพุที่เกิดขึ้นเอง ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของคำศัพท์ทันที คำว่า Nieder แปลว่า ลง ; ลงสู่พื้นดิน ส่วนชื่อเมือง Niederselters ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเทศบาล Selters เคยถูกกล่าวถึงครั้งแรกในบันทึกประวัติศาสตร์เมื่อปี ค.ศ.771

เมือง Niederselters ตั้งอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา ติดกับแนวเทือกเขา Taunus ซึ่งถนนหนทางไปสู่แหล่ง มีทางโค้งหักศอกและทอดยาวท่ามกลางหิมะขาวโพลน เป็นเมืองชนบทที่เงียบสงบ มีประชากรประมาณ 8,000 คน อยู่ภายในเทศบาลเมือง Selters บริเวณกลางเมืองเซเลเตอร์ที่เรียกว่า Brunnenstraße มีอนุสาวรีย์น้ำพุ และโบสถ์เก่าอายุเกือบสองร้อยปี นอกจากนี้ยังปรากฏสิ่งก่อสร้างเป็นอาคารอาร์ตนูโวจากยุคปรัสเซีย และโกดังสินค้าอยู่ติดกัน ในอดีตสถานที่แห่งนี้น่าจะเคยเป็นแหล่งบรรจุน้ำแร่ที่ได้จากน้ำพุในพื้นที่ และปิดผนึกจุกขวดดินเผา ก่อนที่สินค้าหนักๆ จะถูกส่งออกไปทั่วโลกทางรถไฟและทางเรือ โดยมีลูกค้ากระจายตัวอยู่ทั่วทั้งยุโรป อเมริกา แอฟริกา และเอเชีย

เมื่อปี ค.ศ.1581 แพทย์จากเมือง Worms ได้เขียน Neuw Wasserschatz (ชุมทรัพย์น้ำแห่งใหม่) ซึ่งเป็นตำราวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับน้ำพุของเยอรมันจำนวน 209 บท ภายใต้นามปากกาว่า Tabernaemontanus โดยมีเนื้อหาช่วยสนับสนุนพลังของน้ำโซดา ว่าสามารถช่วยบรรเทาอาการเวียนหัว ซึมเศร้า และการคั่งของเลือดในตับ ม้าม ทรวงอก ปอด ไต และกระเพาะปัสสาวะ น่าจะสามารถเพิ่มการเจริญพันธุ์และเพิ่มจำนวนอสุจิของเพศชาย

นำแร่จาก **เยอรมนี** ยี่ห้อแรกทีพบในสยาม

กานดาร์ตน์ วงศ์สุวรรณ

ช่วงเวลาสำคัญคือเมื่อปี ค.ศ.1760 เมื่อน้ำแร่ได้ถูกส่งออกไปสู่อังกฤษและทวีปต่างๆทั่วโลก หนึ่งในนั้นคือประเทศสยามด้วย จากรายงานการขุดค้นทางโบราณคดีของรัฐแคลิฟอร์เนีย หมายเลข 20 พบหลักฐานการขุดค้นจากเมืองแซคราเมนโต คือ เหยือกหรือขวดดินเผามีตราประทับคำว่า SELTER / NASSAU จำนวนมากถึง 55 ขวด และขวดบรรจุน้ำแร่จากแหล่งน้ำพุอื่นๆ ที่อยู่ในการปกครองของเขตนี้สเซียก็ยังถูกส่งออกไปสู่อังกฤษก่อนหน้านี้ด้วย โดยนักโบราณคดีได้กล่าวถึงลักษณะภาชนะเซรามิกที่ใช้บรรจุน้ำแร่เอาไว้ว่า

“ภาชนะบรรจุน้ำแร่เซรามิกในชุดนี้มีรูปร่างและเทคนิคการผลิตที่ค่อนข้างสม่ำเสมอและมีขนาดเล็กลงบ้างเล็กน้อย เป็นเหยือกเนื้อแกร่งทรงกระบอกตั้งตรง มีขนาดความสูง 10 นิ้วครึ่งถึง 12 นิ้ว มีเส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่า 3 นิ้วครึ่งเล็กน้อย และบรรจุน้ำได้ 28 ถึง 40 ออนซ์ (795-1,200 มล.) ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน และที่ฐานมักจะปรากฏร่องรอยของลวดที่ใช้ตัดดินเหนียวออกจากแป้น ผิวด้านนอกเคลือบด้วยเกลือ คอค่อนข้างสั้นและมีแนวสันนูนล้อมรอบเพื่อช่วยยึดลวดกับจุกไม้ก๊อก เหยือกแต่ละใบมีที่จับ 1 อันโค้งจากฐานคอถึงฐานไหล่

เหยือกเหล่านี้บางครั้งบรรจุเหล้าจิน และของเหลวต่าง ๆ เคยถูกใช้บรรจุน้ำแร่เยอรมันมาก่อนปี1827 ในอดีตมีการผลิตในเขตนี้สเซีย ประเทศเยอรมนีตะวันตกที่เมืองไฮล์ เมืองเกรนซ์เฮาเซน และเมืองอื่น ๆ ระหว่างศตวรรษที่ 17 (ค.ศ.1601-1700) ภูมิภาคนี้ได้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาคุณภาพสูง แต่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ภาชนะที่ผลิตเพื่อคนหมู่มากเริ่มส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรม อุปสงค์เริ่มเปลี่ยนไปที่เหยือกน้ำแร่ แก้วเบียร์ เหยือกน้ำ และท่อระบายน้ำ โดยในปี 1870 เขตได้ผลิตสินค้ามูลค่ากว่า 40,000,000 ปอนด์ เป็นประจำทุกปี กระทั่งถึงทศวรรษที่สองของศตวรรษปัจจุบัน (ปี1920) การส่งออกต้องหยุดชะงักลงเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 1 และการนำคนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่สำคัญทางทหารนำไปสู่จุดจบของอุตสาหกรรม ตั้งแต่สมัยสงครามน้ำแร่เยอรมันจึงถูกบรรจุอยู่ในขวดแก้ว

สีบริษัทหรือแหล่งน้ำพุ ปรากฏชื่ออยู่บนเหยือกเนื้อแกร่งชุดนี้ สามารถระบุได้จากชื่อที่ประทับอยู่บนเนื้อดินเผาใกล้กับไหล่ขวด

นำแร่จาก **เยอรมัน** ยี่ห้อแรกที่พบในสยาม

กานดาร์ตน์ วงศ์สุวรรณ

รายงานการขุดค้นได้กล่าวถึงแหล่งผลิตน้ำแร่ซึ่งลักษณะชื่อที่ปรากฏ คล้ายกันกับขวดของเรา นั่นคือ น้ำพุไนเดอร์เซลเตอร์ เอาไว้ว่า

น้ำพุไนเดอร์เซลเตอร์ตั้งอยู่ในเขตนัสเซาแห่งอาณาจักรปรัสเซีย ณ เมืองเฮสส์ ได้จัดหาน้ำเพื่อส่งออกตั้งแต่แรกเริ่ม กระทั่งปี ค.ศ.1760 น้ำแร่ได้ถูกขนส่งทางเรือไปยังประเทศอังกฤษ ที่ซึ่งถูกกำหนดสรรพคุณให้เป็น “ในหลายกรณี เช่น เพื่อโรคลักปิดลักเปิด อาการติดเชื่อเป็นระยะๆ และในการบริโภค กรณีสุดท้าย ผสมมันเข้ากับนมลา

จะเห็นได้ว่า น้ำแร่เยอรมันได้ถูกนำเข้าไปที่ประเทศอังกฤษย้อนไปปี ค.ศ.1760 (พ.ศ.2303) เป็นอย่างน้อย และสยามเองก็เป็นหนึ่งในประเทศที่รับสินค้าจากอังกฤษโดยตรง ผ่านการติดต่อค้าขายขนส่งสินค้าทางทะเล เช่น ผ่านบริษัทบริติชอีสต์อินเดีย (EIC) โดยมีการตั้งสถานีการค้าที่กรุงศรีอยุธยาตั้งนั้นจากหลักฐานเอกสารที่ปรากฏทำให้สันนิษฐานได้ว่า สยามเองก็ได้รับสินค้าประเภทน้ำแร่บรรจุขวดเซรามิก หรือขวดที่ทำจากดินเผาเนื้อแกร่ง รูปทรงแปลกตาจากเขตนัสเซาแห่งอาณาจักรปรัสเซีย (หรือประเทศเยอรมนีในปัจจุบัน) โดยผ่านทาง การติดต่อค้าขายกับประเทศอังกฤษซึ่งร่วมสมัยกันนั่นเอง จากนั้นน้ำแร่บรรจุขวด ก็ได้กระจายไปตามเมืองท่าต่างๆ ของสยาม มีการพบขวดน้ำแร่ลักษณะนี้ทั้งในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กระทั่งถึงหัวเมืองปักษ์ใต้ที่เมืองสงขลา พบขวดลักษณะนี้ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวน 4 ใบนำมาเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ และเมืองนครศรีธรรมราช พบ 1 ใบ ที่ใต้ดินของตึกยาวบรรณกร ย่านท่าวัง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

จากหลักฐานโบราณวัตถุที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า สงขลาเป็นเมืองท่าที่สำคัญเปรียบเสมือนศูนย์กลางการค้าที่เชื่อมต่อการขนส่งสินค้าหลากหลายประเภทจากทั่วโลก ตั้งแต่สินค้านำเข้าระดับล่างไปจนถึงสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น น้ำแร่จากเยอรมัน มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา

นำมาจาก **เยอรมนี** ยี่ห้อแรกที่พบในสยาม

กานดาร์ตน์ วงศ์สุวรรณ

เมื่ออาณาจักรปรัสเซียล่มสลาย จักรวรรดิเยอรมันเข้าควบคุมการปกครองได้ไม่นาน การส่งออกน้ำแร่ไปขายตามประเทศต่างๆ เริ่มลดจำนวนลง กระทั่งหยุดชะงักเมื่อมาถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ.1914) เป็นต้นมา เนื่องจากรัฐบาลให้ความสำคัญกับการเกณฑ์กำลังคนไปสู้รบมากกว่าการทำอุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันน้ำแร่เซลล์เตอร์จากแหล่งอื่นในเมืองเฮสส์ ประเทศเยอรมนี ยังคงมีการผลิตและนำเข้ามาขายยังเมืองไทยในบรรจุภัณฑ์พลาสติก สนนราคาขวดละ 90 บาท มีขายตามห้างสรรพสินค้าชื่อดังทั่วไป

การที่ยังคงมีโบราณวัตถุประเภทเครื่องกระเบื้องดังที่กล่าวมาแล้วหลงเหลือ ถูกเก็บรักษาและตกทอดมาสู่ปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสงขลา ซึ่งเป็นเมืองท่าทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งของภาคใต้โบราณ สังเกตได้จากการใช้สินค้าฟุ่มเฟือย เช่น น้ำแร่นำเข้าจากยุโรป ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายการค้าทั่วโลกในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 เข้ากับท้องถิ่นในแบบ Glocalization กว่า 260 ปีมาแล้วได้อย่างลงตัวสำหรับขวดน้ำแร่เยอรมันของแท้ดั้งเดิม ซึ่งจัดเป็นสินค้าหรูหราฟุ่มเฟือยของผู้มีอันจะกินในสมัยก่อน จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรนั้นสามารถไปรับชมของจริงกันได้ที่ ห้องเครื่องปั้นดินเผา พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา เกาะยอ สงขลา

